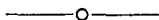

lására. Az önmagát fenntartó, de önmagát meg is valósító ember tettei, önállításai, projectiói hozzák összefüggésbe a két világot, szövik bele a világ alapanyagába a lélek vonásait, dicsőséges arculatát, sugározzák tele fénnel, örömmel e szürke képcsarnokot, juttatják teljességre a lét alkotmányait: Hogy e szellemiség létezhesék a földön, érzéki alakba kellett öltöznie s úgy megdicsőíteni ennek minden vonását. A viszony a két tag között: a cél — eszköz, rendező — rendezendő, ismerő — ismerendő viszonya. A megismerendő, félelmetes, akadályozó természeti világ az erkölcsi világ szavára megismert képrendszerben, zúgolódásnélküli segítő világ lesz, mely a maga folytonos hatásaival segít kibontani és megvalósítani a rendező, ideálokat adó, értékes, megvalósulásban levő világot, a szabadság, a „kell“ világát. Mondhatnók azt is, hogy az összefüggés az objektív — subjektív Szellem összefüggése, lévén mindkettő az absolut Szellem önprojectuma . . . E két rend azért van, hogy a Szellem legyen minden mindenkben.

2. Schatz Ágnes: Thomas Mann elbeszélő művészete.

Thomas Mann egész költészete önmagának a megvilágítása. Vérének problémája (anyja portugál, apja német) lesz művészetének problémája. Mann sohasem érezte magát a szó szoros értelmében vett esztetikusnak, hanem moralistának. Alkotására nézve azon költői typushoz tartozik, akiknek a művészet szakadtalan gyötrelmet jelent.

Schopenhauer, Nietzsche, Wagner szelleme hatottak Mann szellemi és művészi kialakulására. Az ő hősei az élet kitagadottjai, akiknek egyetlen bűnük az, hogy élnek.

Első művében, a „Der kleine Herr Friedemann“-ban már tökéleteset nyújt. Ezen kötet elbeszélései nem kimondott novellák. Az első, a „Der kleine Herr Friedemann“ felel meg a legjobban a novella typusnak. Hőse az élet kitagadottjainak legszánalmasabb formájához tartozik. Nyomoréksága miatt mindig elrugja az élet, ha közeledik hozzá.

„Tobias Mindernickel“, az altruizmus megtestesítője, ő szereti ellenségeit és megáldja azokat, akik őt átkozzák.

Az „Enttäuschung“ hőse az a tragikus sorsú ember, aki mindig a rendkívülit várja, s mindig olyasmire talál, ami csak középszerű.

„Die Hungernden“: Detlef a legpregnansabb képviselője annak az írói típusnak, melynek az irodalom nem hivatása, hanem átok.

Egy alapeszme vonul végig mindazon novellákon, a legkülönbözőbb variációkban. Ezek mind olyan emberek, akik az életre nem alkalmasak, mert gyengék és törékenyek.

A művészet által való elinomodás és degenerálódás együtt járandóságának ábrázolása Thomas Mann több alkotásának képezi a gerincét. Hatalmas regényének a „Buddenbrooks“-nak is ez a témája. A polgári család lehanyatlik, mert elpolgáriatlanodik. Az utolsó négy nemzedéken mutatja be Mann, miként lettek a kiválasztottak utódaiból kitagadottak. — A legidősebb a vidám, gondtalan Buddenbrook sok pénzt szerzett, nem érez mélyebb szellemi szükségletet. — A második Buddenbrooknál már kezdődik az elpuhulás. Hajlama van a gondolkodásra, ábrándozásra. De jámborság és számítás még jól megférnek nála.

Gyermekeinél az elődök előtt eddig ismeretlen testi gyengeségek mutatkoznak.

Tony örökölte legnagyobb részét apja egészséges oldalainak. Az egyetlen, aki a „Firma“ mellett mindvégig kitart, habár boldogsága épen itt szenved hajótörést.

Fivérei eltérnek az öröklött tulajdonságoktól.

Thomasnál a reflexiokra való hajlam már igen magas mértékben jelentkezik. Nem áll szilárdan hivatásában, mert annak durvaságait az ő túlzott érzékenységgel nem képes elviselni. De még egyszer győz az akarat, erőteljes fiatalságában még össze tudja szedni magát annyira, hogy a „Firma“ miatt lemondjon szerelméről.

Christian már nem fejt ki semmi ellenállást, folyton növekvő, ideges izgalmaival szemben. Ez a hitvány ember azonban egy kissé művész. Komolytalan dilettáns, aki egy kicsit mindent tud és egy kicsit semmit.

A hanyatlás minden jele Hannónál hatványozottan lép fel. Egész, rövid kis élete egy betegnek története.

Mindenek előtt azonban nagyfokú érzékenységének és éleslátásának lesz az áldozata. Ő az első, akinél nem természetes, hogy kereskedő legyen. De abban is ő az első, hogy kihasználja a Budenbrooksok kezét, amely decimeket képes át-fogni. Christian játéka néha szenvedélyes komolysággá fokozódott; a szépséget oly magas fokig érzi, hol az öröm már fájdalomba megy át, mely felemésztí a közönséges élethez való készséget.

Így következik be a nemzedék lehanyatlása, a kívánt halál, melyre Hannó ime megérett.

Mily finoman érzékelteti ezt a hervadást! A családot legelőször teljes pompájában mutatja be, az egész nemzedék az ő ezerféle bánataival és örömeivel elvonul előttünk, míg végül a typus megadja Hannónak a haláldöfést . . . A regény vége egy minden küzdelemnélküli kihalás, mely leverőleg hat. De, ami mindennek dacára bennünk marad, az nem a kínzó érzés lesz, hanem a csodálatos Tony-ra való visszaemlékezés, a megszabadulás érzése a humoron keresztül, mely mindent, még a legvisszataszítóbbat is enyhítő fényel veszi körül.

Csodálatraméltó a regény felépítése. Minden egyes fejezet kerek egész; s mégis csak arra szolgál, hogy egy teljes egészet alkossanak. Mann a család leromlását nem a degeneráltságon, Christianon mutatja be, hanem a család legfényesebb alakján, Thomason szemlélteti s emellett a családi veszendőség összefűző szálát, állandóan ki tudja villantatni a legkülönfélébben alakított családtagok jellemzésénél. És milyen egyszerű eszközökhöz folyamodik, hogy alakjait ezen célnak megfelelőleg jellemezze. Egy-egy állandóan visszatérő jelző, egy tipikus vonás ismétlődése által feledhetetlenül emlékezetünkbe vésődnek Mann alakjai.

Az első novellakötettől nagy fejlődést találunk a másodikig. Tartalmilag hasonlítanak a „Tristan“ kötet novellái az elsőkhöz, de ezeknél sokkal szubjektivebb színezetűek. Jogosan nevezte el az egész kötetet az első novella után. Ez Mann egyik legértékesebb alkotása. A zene iránt való rajongása ezen művében jut kifejezésre a leggyönyörűségesebben.

Tonio Kröger Mann legmeghatóbb műve. Az egész novella szerelmes helyeslése mindannak, ami nem szellem és nem művészet. Tonio nem más, mint maga Thomas Mann, úgy, ahogy

mi őt elképzeljük: fiatalsága, szerelme, küzdelme és művészetének minden átka és áldása benn van ebben a kettős lélekben.

Az író dualismusa egyik művében sem világosabb, mint könyvdrámájában: a „Fiorenza“-ban. Mozgatója az az ellentét, ami az élet gyönyöreit habzsoló, nyomorék Lorenzóban, Fiorenza urában és az élettágadó szent Priorban van megtestesítve.

A „Königliche Hoheit“-ban, a „Budenbrooks“-sal való hasonlóság tűnik fel. Ugyanazzal a részletező művészettel, mellyel ott a patriciusok kereskedői életét festette, írja le ebben a regényében egy főrangú udvar történetét.

Egy család elhervadása a tárgya ennek a regénynek is. És ugyanazon jelei a hanyatlásnak: a méltóság, a „Haltung“ átalakulásai. Ez a regény sokkal összefoglalóbban van megírva, mint az első. Két nemzedéket ad amannak négyével szemben. A „Königliche Hoheit“ egy képzelt közösségnek áldozata. Ismét egy példája a tragikus komédiáknak.

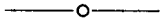
„Der Tod in Venedig“ a német próza egyik legnagyobb remeke. Itt már belefáradt az író az emberi gyarlóságok kigúnyolásába, most csak arra törekszik, ami minden művészetnek örök célja: a szépségre. A cselekmény ismételten abban áll, hogy a polgáriatlan művészet elengedhetetlenül oda van láncolva a fegyelmezettséghez. A fokozás törvénye alatt áll az egész mű . . . A szépség első, hideg szakértői megállapításától a vágyódó sóvárgásig.

Thomas Mann írásaiban megvan a már kiveszőben levő patriciusi előkelőség. Humoros hangja a legegyszerűbb dolgokat is szeretetreméltóvá teszi. Alkotó fantázia nem erős oldala Mann-nak. Anyaga szubjektív; a világ és az én tárgyilagossá tétele nem jut kifejezésre nála a tárgy megválasztásánál, hanem az anyagtól való belső távollétében, az iróniában, az előadásban rejlik. Ő nemcsak megfigyel, ő megismer, az emberiség komikuma és nyomorúsága különös módon ismeretes előtte . . . Azért tud ő annyit, mert saját belső meghasonlásai miatt oly sokat szenvedett.

Mann költészete a szavak művészete. Ő az érzéki benyomásokat olyan pontossággal adja vissza, amennyire csak lehetséges. Mondatai terjedelmesek és soktagúak s ez lehetővé

teszi, hogy gondolatokkal terhelje meg s azokat ideoda for-gathassa.

Mann költészetében a kitagadottak jutnak előtérbe s a kiválasztottak megmaradnak statisztáknak, mert a harmonikusan élő emberek nála jelentéktelenek s az önmagukkal meg-hasonlottak egyedül értékesek és érdekesek.

3. Jobbágy Anna: Kecskemét város a török alatt, különös tekintettel a hódoltság viszonyaira.

(Az író kivonatos ismertetése.)

Kecskemét város török alatti történetének megírásakor nem vezethetett az a törekvésem, hogy teljesen önállóan dolgozzam azt fel. Hornyik a város történetét megírva, buzgó történészhez méltó forrástanulmányok és rendszerező áttekintés után, kerek egész történeti munkát bocsátott a localis viszonyok iránt érdeklődő nagyközönség, — amellet általában kifogástalan a tudományos világ számára is.

De nem használhatta fel Hornyik a Török-Magyar-Államokmánytárt, Velics idevonatkozó munkáját, a deftereket, melyeknek érintetlenül hagyása a török hódoltsági viszonyok rajzában, a mai nagy kútfő-módszerrel dolgozó historikusok számára, szinte elképzelhetetlen.

Ezeknek felhasználásával véltem a város hódoltsági viszonyainak részletezésében új szempontokat bevinni; nem a hódoltsági viszonyokat, hanem a város belső, teljes életének képét illetőleg.

A művelődéstörténeti viszonyok körvonalazása közé igyekeztem a török hódoltság hadi szervezetét beilleszteni, nem hanyagolva el ennek szoros egybekapcsolását az adózással, a közigazgatással és bíraskodással, valamint a változóan súlyos hódoltsági időben is forrongó vallási életet, a protestáns felekezet kialakulását közbeszöni, mint ami a város mai helyzetét, illetőleg felekezeti megoszlását igazolja.

Eseménytörténetet, sajnos, nem sokat adhattam a városról; e körülmény a város geográfiai helyzetében leli magyará-